

YTTRANDE 2017-03-03

Lärarkollegiet, Kulturskolan Varberg
432 44 Varberg

SOU2016:69: ”En inkluderande kulturskola på egen grund”

Inledande synpunkter på utredningsarbetet

Vi har satt oss in i utredningens innehåll och känner att det är av vikt att vi som pedagoger inom kulturskolan får tillfälle att delge er våra tankar kring sakfrågor med avgörande betydelse för verksamhetens utbildningar. Det finns flera förslag och mål i utredningen som vi ser fram emot ska förverkligas, såsom en ny högskoleutbildning, mer kulturskolorelaterad forskning och att det ska finnas en hög andel pedagogiskt och konstnärligt utbildad personal. Men på grund av tidsbrist har vi tyvärr inget annat val än att nedan koncentrera oss på de fyra nationella mål som vi med nödvändighet anser måste omformuleras utifrån kända vetenskapliga fakta och erfarenhetsbaserad kunskap.

Det är med förvåning och oro vi tagit del av betänkandet, ett betänkande som i många avseenden känns både ovärdigt och ofärdigt i sin roll som nationellt normgivande dokument för landets alla musik- och kulturskolor. Förvåning för att innehållet är så starkt färgat av ett ensidigt socialpedagogiskt synsätt och på ett mycket partiskt och selektivt sätt lyfter fram information och fakta som bara bekräftar och stödjer uppfattningar och intresseområden som verkar ha funnits i utredningsgruppen. Vetenskapliga belägg för andra, betydligt mer undersökta och beprövade perspektiv och metoder för undervisning med mycket klara fördelar, lyser samtidigt med sin frånvaro i rapporten.

Betänkandets särskilda utredare Monica Lindgren, professor i musikpedagogik med ”El Sistema” som pågående forskningsområde (en venezuelansk gruppundervisningsmetod med starkt socialt fokus som introducerades i Sverige så sent som år 2010 i Hammarkullen, Göteborg) har med sin grupp levererat en rapport som kommer att exkludera många barn och ungdomar från kulturskolans instrumentundervisning, för att den inte tar hänsyn till *olika* barns *olika* behov i *olika* miljöer. Det är *inte* en musik- och kulturskola för alla barn som beskrivs i betänkandet, vilket vi har anledning att återkomma till.

Betänkandet framstår i delar mer som en partsinlaga, än en utredning med objektiva bedömningar och förslag utifrån ett brett kunskapsunderlag, vilket efterfrågas i direktivet från regeringen. Utredningen saknar i stycken intellektuell precision och trovärdighet i sin avsaknad av problematisering och med bristande konsekvensanalys av de pedagogiska bedömningar, förslag och mål som framställs. Att det i en statlig utredning dessutom förekommer inslag av uppenbar osanning, i syfte att stärka den egna ståndpunkten och driva igenom nationella mål på falsk grund, är inget annat än dåligt utredningsarbete. Att det görs i en utredning som rör barns konstnärliga utbildning gör det inte mindre anmärkningsvärt.

Vi läser att utredare har varit ute och hört olika parter röster, men har de lyssnat? Utredningen hade behövt betydligt mer av ett mångfacetterat, nyanserat, öppet och, inte minst, självkritiskt synsätt. Fler tvärvetenskapliga perspektiv hade också behövts för att skapa en trovärdig grund för en inkluderande kulturskola.

För att en framtida kulturskola ska kunna sätta barnens bästa i främsta rummet, i enlighet med barnkonventionen, har vi nedan sammanställt några invändningar. Vi ger även sakliga belägg för våra ståndpunkter utifrån evidensbaserad forskning och konstruktiva förslag till förbättringar utifrån den verklighet vi möter dagligen i kulturskolans pedagogiska arbete.

Punkt 1

Den första mycket starka invändningen gäller det första av de nationella målen:

”En kommunal kulturskola ska ge barn och unga möjlighet att lära, utöva och uppleva konstuttryck i första hand i grupp” (SOU2016:69, sida 203)

Formuleringen ”i första hand i grupp” har, i den text som förklarar och ligger till grund för målet, följande verklighetsfrämmande innehåll:

”Att erbjuda verksamhet i grupp är viktigt för att både yngre och äldre barn ska trivas. Utredningen menar därför att gruppundervisning bör vara norm” (SOU2016:69, sida 206)

Argumentet är en lögn och slutsatsen exkluderande. *Långt* ifrån alla barn trivs i grupp. Däremot *måste* alla barn befinna sig i grupp i grundskolan, och i många fall även på kulturskolor idag, men det är en helt annan sak än att alla barn och unga *trivs* i grupp. I sammanhanget är det därför av största betydelse att hänsyn tas till barns *olika* behov och personlighet. Det finns starka genetiska skäl till detta vilket sedan länge är konstaterat genom studier av enäggstvillingar (Loehin, 1988; Pederson, 1988; Plomin, 1997). Beroende på var på skalan mellan extroversion och introversion en individs personlighet befinner sig så reagerar barn och unga helt olika. Eftersom kulturskolan är frivillig så slutar snart elever med en medfödd, stark introversion i sin personlighet, *om* de sätts i gruppundervisning, och *om* de ens väljer att börja på kulturskolan under dessa omständigheter. Det kan möjligen se ut som att alla barn trivs i gruppundervisning på kulturskolan, för de som inte gör det är helt enkelt inte där. De är exkluderade på grund av gruppundervisning.*

Målformuleringen, ”gruppundervisning i första hand”, kan verka förmildrande men slutmålet är mycket hårdare uttryckt än så i utredningens mycket kategoriska bedömning att gruppundervisning bör vara norm på alla landets musik- och kulturskolor och i alla ämnen.

Hur många barn och unga är det då som har introversion i sin personlighet? Enligt den största populationsundersökningen som gjorts i ämnet, med 914 219 deltagare, utgör personer med övervägande introvert personlighet 50,7 procent av befolkningen i USA, ett land med starka extroverta ideal (Myers, McCaulley, Quenk & Hammer, 1996). Om procentsatsen stämmer någorlunda med svenska förhållanden blir det många barn som av helt naturliga, medfödda skäl inte trivs i gruppundervisning, vilket utredningen helt förbiser. Dessa barn kräver helt andra förutsättningar för att utvecklas konstnärligt, vilket de också gör på de mest remarkabla sätt med för dem rätt pedagogiska förutsättningar. Erfarenhet säger att de också högst sannolikt är överrepresenterade i musik- och kulturskolornas instrumentundervisning. Lyckligtvis har många av dessa barn hittills haft en fristad i musik- och kulturskolors en-till- en-undervisning.

*I den lagstadgade grundskolan placeras hela tiden introverta barn och unga in i stora grupper och grupparbeten men det betyder inte att de befinner sig i en omgivning som är optimal för att de ska må bra, trivas och känna lust och glädje. Samtidigt är de, på egen hand, mycket studiebenägna individer. Introverta är därför överrepresenterade bland personer med högskoleexamen.

Det finns också många barn som är högekänsliga (Aron E.N., 1999), vilket även det är en normal företeelse som ofta uppträder i kombination med introversion. Dessa barn äger, liksom introverta barn, särskilda förmågor att uttrycka sig konstnärligt som gör att de ofta hamnar i kulturskolors verksamhet. Men de blir, i likhet med introverta, också mycket lätt överväldigade av intryck, stressade, och ofta trötta och ledsna i gruppundervisning eftersom de snabbt överbelastas i sociala sammanhang (förklaringen ligger i att deras nervsystem tar in och bearbetar mycket större mängder av social information, och på ett djupare plan, än sina mer socialt bekväma kompisar.)

Det skulle vara synd och skam för kulturskolan, och inte att sätta barns och ungas bästa i främsta rummet, om dessa många tiotusentals introverta och högekänsliga barn som söker sig till kulturskolor inte fortsatt skulle få den fristad som en-till-en-undervisning kan ge dem och som gör att de år efter år just *trivs* på svenska musik- och kulturskolor.

Lika välkomna till kulturskolan är förstuds extroverta barn som frodas i grupp. Hur de upplever, söker sig till och klarar av olika typer av konstnärlig undervisning återkommer vi till. Vi kan här bara kort konstatera att det finns en mängd väldokumenterade forskningsresultat som måste börja implementeras i musik- och kulturskolors verksamheter om den ska bli verkligt inkluderande.

Personlighetsmässigt finns det all anledning att hänsyn tas till nedanstående fakta från ledande forskare i ämnet:

“Kemp (1996, 2000) has shown, for example, that young musicians, as an overall group display significant levels of introversion that remain in place through childhood and into adulthood.”
(ur *“The Science and Psychology of Music Performance – creative strategies for teaching and learning av R. Parncutt, Gary E. McPherson, Oxford Press 2002)*

Signifikanta nivåer av introversion hos gruppen barn och unga som spelar instrument måste bemötas med en personligt anpassad undervisningsform för att vi inte ska förlora dem, vilket sker med gruppundervisning som norm.

Lite längre ner i samma engelska text som citeras ovan står också följande:

“One might ask what purpose these traits might have in the development of musical potential. An answer to this question relates to the demands that music increasingly makes upon the young child in terms of the amount of time spent practicing in seclusion. More extroverted children will find periods of separation from their friends more difficult to deal with and may well drop out of instrumental tuition during the early stages, preferring activities that are more social and group-orientated.” (ur *“The Science and Psychology of Music Performance – creative strategies for teaching and learning av R. Parncutt, Gary E. McPherson, Oxford Press 2002)*

Ett exempel på hur fel det kan bli med gruppundervisning som norm är en medelstor kulturskola som för en del år sedan drev igenom gruppundervisning för alla nybörjare på instrument, vilket gav en genomströmning av hela 5000 elever per vecka (en mer normal siffra för en kulturskola av den storleken borde ligga kring 1500-1800 elever).

Men vad hände sedan? En studierektor från kulturskolan ifråga besökte oss i syfte att sprida gruppundervisning till andra. Han berättade belåtet om hur många barn de nådde med sin gruppundervisning. Det han, å andra sidan, var uppriktigt stressad och bekymrad över var att av alla dessa tusentals barn i instrumentgrupp så var det nästan ingen alls som sedan fullföljde sina instrumentstudier längre än till tolv års ålder. Sedan slutade de.

Vad kulturskolan ifråga inte var medveten om var att de genom gruppundervisning som norm för alla nybörjare på ett synnerligen effektivt sätt och i ett slag rensat ut och exkluderat alla introverta och högkänsliga barn med förmåga att fullfölja längre instrumentstudier upp i tonåren, något som kräver mer träning i ensamhet (vilket introverta barn och unga upplever som lustfyllt, utmanande och inspirerande). De hade också fullständigt missbedömt de kvarvarande extroverta elevernas förmåga att fortsätta när svårighetsgraden och kraven på ensamträning med tiden ökade. Kvar blev i princip ingen elev över 12-13 år.

Att enstaka elever slutar i denna ålder är naturligt (Keating, 1980), men att i princip *alla* gör det känns inte som ett framgångsrikt koncept. Konsekvenserna som följde av att använda gruppundervisning som norm var förutsägbara och får även sin förklaring i ett uttalande av den svensk-amerikanske psykologiprofessorn Anders Ericsson, om att extroverta barn (de som stannar kvar i gruppundervisning) upplever att ”musikalisk övning eller matematikstudier kräver en avskildhet som skrämmer dem” (citat ur ”Tyst”, Cain, S, 2012), vilket stämmer väl med ovannämnd brittisk forskning. (Vi återkommer längre fram till professor Anders Ericsson och hans forskning kring barns musikaliska utveckling.) Extroverta barn söker sig då hellre till det egna kompisgänget eller drama-, dans- eller körämnet där de helt naturligt får mer utlopp för sina starka sociala behov.

Väldokumenterad forskning som med kraft styrker vårt ställningstagande mot utredningens bedömning och mål finns inom områdena för instrumentalpedagogik, personlighetspsykologi, neurovetenskap och socialpsykologi – oftast välkända, helt okontroversiella och allmänt vedertagna kunskaper och perspektiv som det borde ha redogjorts för i en objektivt gjord utredning med brett kunskapsunderlag.

Utredningens osanna påstående: ”Att erbjuda verksamhet i grupp är viktigt för att både yngre och äldre barn ska trivas.” och grundlösa uppfattning: ”Utredningen menar därför att gruppundervisning bör vara norm” motbevisas av verkligheten. Det finns massor av barn som trivs i en-till-en-undervisning och som absolut inte vill byta till gruppundervisning och i många fall inte ens vill delta i den frivilliga orkester- och ensembleverksamheten som självklart också finns och erbjuds alla elever. Vår strävan är att kombinera en grundläggande en-till-en-undervisning med ensemble-/orkesterundervisning, eftersom dessa har helt olika kvalitéer, men vår upplevelse är att viljan att spela i sociala sammanhang, som orkester och rockband, har sjunkit hos elever under senare år. Bidragande faktorer är sannolikt att olika sociala sammanhang i dag redan är ett starkt inslag i barns och ungas liv, inte bara under långa skoldagar och i olika lagsporter, utan via ständig uppkoppling mot sociala medier. Det kan bli för mycket för många barn, alldeles oavsett personlighet.

Kulturpolitiska mål med starka kopplingar till utbildning i musik- och kulturskolor

Med stor sannolikhet blir det första nationella målet också sista spiken i kistan för våra redan hårt prövade orkestrar, vårt frilansande musikliv inom smalare genrer som jazz och folkmusik och stora delar av musikhögskolornas utbildningar, om gruppundervisning blir norm på landets kulturskolor. Vårt gemensamma framtida professionella musikliv och västerländska muskarv lämnas därmed med utredningen också åt sitt öde. Är detta inte en svartmålning av framtiden, kanske någon undrar? Nej, det är en beskrivning av nuet och en sedan minst 15 år tillbaka pågående omvandlingsprocess av landets kulturskolor som genom betänkandet nu når sin fullbordan. Men just därför att många kulturskolelärare redan ålagt gruppundervisning i instrumentämnen är också många av konsekvenserna av de pedagogiska förslagen som lagts redan kända och nu ett faktum på många håll. Inte minst storstädernas kulturskolor, som har det

överlägset största elevunderlaget, har gått i bräschen för denna omfattande förändring mot mer gruppundervisning, något som sedan spridit sig till många mindre städer och orter med helt andra förutsättningar. Incitamentet för detta har i de flesta fall varit strikt ekonomiskt, som också nämns i betänkandet (SOU2016:69, sida 59).

I uppdraget/direktivet från regeringen till utredaren kan omvandlingen läsas av i form av musikhögskolor som kämpar mot allt sämre kunskapsnivåer hos de antagna studenterna (SOU2016:69, bil 1, sida 317-319). Våra orkestrar dras också med stora rekryteringsproblem som lett till att nyrekrytering av kompetenta musiker av nödvändighet måste ske från utlandet. Där lyckas man uppenbarligen mycket bättre med att ge de pedagogiska förutsättningarna som krävs för att klara av att spela repertoaren. Som ett viktigt led i listan kan läggas de estetiska utbildningarna på landets gymnasieskolor som, i de flesta fall, länge haft problem med sjunkande kunskaps- och färdighetsnivåer och avsaknad av musikalisk bredd.

”Regeringen framhåller att återväxten inom orkesterlivet är en viktig kulturpolitisk fråga och anser att denna fråga bör ingå i den nationella strategin.” (SOU2016:69, sida 49). Allvarligt är då att utredarna svarar med att ”Utredningen menar dock att frågan om återväxten inom orkesterlivet är en fråga som spänner över ett större fält än vad en utredning om den kommunala musik- och kulturskolan kan ta ansvar för.” (SOU2016:69, sida 175). Hur kan utredarna av musik- och kulturskolor på allvar mena att återväxten av orkestermusiker ligger utanför det uppdrag de har fått av regeringen att utreda? Musik- och kulturskolan har haft denna uppgift – och personalen för att klara av det uppgiften under många generationer. Det är bara de pedagogiska förutsättningarna för undervisningen som har ändrats mot mer gruppundervisning, av tvivelaktiga ekonomiska ”effektiviserings-skäl” och med kända, lika tvivelaktiga, resultat på många håll. Förändringar av denna art och storlek får, som vi redogjort för ovan, också alltid konsekvenser i förlängningen och är en starkt bidragande orsak till de kulturpolitiska problem som regeringen pekar på.

Sjunkande kunskapsnivåer på landets musikhögskolesökande och därpå följande problem för svenskt musikliv kräver en nivåhöjande pedagogik på kulturskolan, men någon sådan syns inte till i utredningen, tvärtom. Det finns heller inga nationellt utbyggda alternativ till kulturskolans grundutbildning i orkesterämnen. Det som finns är väldigt dyr privatundervisning i storstäderna, undervisning som exkluderar en klar majoritet av alla barn av plånboksskäl, och alla som bor mer än 10-15 mil från en storstad med symfoniorkestermusiker.

Vi kulturskolepedagoger menar också att det finns en avgörande poäng i att se vår undervisning i ett bredare kulturpolitiskt perspektiv. Vi har uppdraget att utbilda medvetna kulturkonsumenter, amatörutövare och professionella kulturutövare. Ett rikt kulturliv måste också ha en utbildad och medveten publik, liksom kunniga organisatörer och producenter. Många av våra elever blir just estetiskt medvetna samhällsmedborgare och kulturkonsumenter inom alla yrkeskategorier, men också kunniga kulturproducenter, amatörmusiker, ideella arrangörer mm – alla med viktiga funktioner för ett framtida rikt kulturliv.

Svensk grundskola har efter många år lyckats vända negativa och sjunkande kunskapsresultat i internationella jämförelser genom att börja fokusera på kunskapsmål och lärande. Det är med ökad kunskap och kulturell medvetenhet samhället görs bättre. Att låta lärare vara lärare är idag vägen ut ur sociala skillnader och segregering. Det är märkligt att kulturskoleutredningen då samtidigt väljer att göra precis tvärtom, trots kända problem med låga utbildningsnivåer (SOU2016:69, sida 318) inom området. Utredningen väljer att fokusera på sociala mål och uteslutande gruppundervisning av instrumentelever. En grundförutsättning för instrumentundervisning är individuell, målmedveten undervisning och träning för att vara långsiktig utvecklande och lustfylld.

Det finns flera ungdomens hus, fritidsgårdar, och annan avgiftsfri barn- och ungdomsverksamhet i kommunerna med socialt specialutbildad personal med uttalat sociala mål och säkerligen goda resultat inom sitt uppdragsområde. Det finns däremot bara en kulturskola med konstnärligt/pedagogiskt utbildad personal per kommun.

Det är troligt att någon form av statligt inslag i kulturskolan, liksom det finns i övriga nordiska länder, skulle vara till fördel för att vända de negativa trenderna inom området för kulturpolitik och utbildning.

Demokratiska aspekter på ”social plikt” som norm på kulturskolor

Det finns många andra tungt vägande skäl, utöver de ovanstående, för vårt gemensamma och starka ställningstagande mot att göra gruppundervisning till norm för all undervisning, oavsett ämne och pedagogiska behov. I sammanhanget är följande text i utredningen mycket intressant:

”Utredningen menar att det inte ligger någon motsättning i att en konsekvens av att ägna sig åt konstnärlig verksamhet kan vara sidoeffekter som kognitiv, personlig och social utveckling. Detta ser utredningen snarare som en styrka. Däremot bör inte kulturskolans konstnärliga verksamhet medvetet instrumentaliseras för att tjäna andra syften än att vara ett medium för estetiska uttryck, upplevelser och njutning.” (SOU2016:69, sida 174)

Detta håller vi verkligen med om. Men det är svårt, framför allt för alla miljoner barn, ungdomar och vuxna med en medfödd introvert personlighet, att se det som något annat än just en medveten instrumentalisering när utredningen vill göra gruppundervisning till en allomfattande norm i alla ämnen, påtvingad alla barn för att tjäna en social agenda.

Lika fel som det är att påtvinga *alla* barn i grundskolan instrumentundervisning för att det har positiva effekter på kognitiva förmågor (som skulle kunna stärka svenska skolresultat, gynna vår ekonomi och lösa många sociala problem), lika fel är det att påtvinga alla barn i kulturskolan en särskild social fostransmetod (som t ex El Sistema beskrivs som på deras officiella hemsida), även om det under vissa förhållanden har positiva sociala effekter. Det är inte etiskt försvarbart.

Skillnaden mellan de båda exemplen är att det aldrig har införts någon ”instrumentplikt” i grundskolan för att påverka barns kognitiva förmågor positivt, medan ”social plikt” i utpräglat fostranssyfte redan är införd på flera svenska musik- och kulturskolor. Detta utan hänsyn till barns olika behov och vilja, och utan att det ges något val för alla de barn som bara vill lära sig spela ett instrument.

Utredningen menar att det är sociala mål som ska betonas mer i verksamheten, t ex i formuleringen ”tydligt att det finns ett behov av att i högre utsträckning lyfta fram kulturskolan som konstnärlig mötesplats.” (SOU2016:69, sida 170). Det finns 283 musik- och kulturskolor i landet. I utredningen återges tre åsikter från anonyma kulturskoleföreträdare:

”Kulfaktorn är viktig”

”Det sociala ger drivet”

”Kulturskolan blir hängställe – träffa kompisar, öppna tider, mötesplats”.

För alla med introvert och konstnärlig läggning, som trivs utmärkt med att, uppslukade av upplevelsen, måla en tavla i ensamhet (utan en tanke på att ha kul med kompisar), eller njuter av att på sitt instrument själv nöta in en musikalisk fras med rätt känsla och uttryck i en timme eller två, för dem är liknande uttalande alltid lika främmande. Utan dessa personer skulle inte bara

kulturskolan utan också svenskt kulturliv vara väldigt mycket fattigare. Tillfredsställelsen i att lära sig ett konstnärligt uttryck ligger på ett helt annat plan än att ha kul med kompisar i vardaglig mening.

Vi säger inte att citaten, av de tre föreläsarna i stycket ovan, inte är en sann bild för många, men vi säger att det finns andra perspektiv och förhållningssätt som är lika viktiga att ta hänsyn till. Inte minst för att introverta, konstnärligt sinnade personer i allmänhet inte framhäver sig själva eller säger så mycket, vare sig som barn eller vuxna. De skapar konstnärliga upplevelser. De är alltmer sällan föreläsare för kulturskolor.

Som tur är finns det föreläsare på landets musik- och kulturskolor som öppet deklarerar en stor förståelse för mänsklig variation och olika konstnärliga ämnens olika villkor. Ett exempel på detta är:

”Vi har mycket individuell undervisning i Hässleholm. Mötet mellan lärare och elev öppnar upp till gömda rum, det är för finstämt för att uppnå i grupsituationer.”

(kulturskolechef Bo Öhrman, SMOK:s tidning, 2013)

Det finns en också en annan viktig aspekt på utredningens skrivning: *”Däremot bör inte kulturskolans konstnärliga verksamhet medvetet instrumentaliseras för att tjäna andra syften än att vara ett medium för estetiska uttryck, upplevelser och njutning.”* (SOU2016:69, sida 174).

Gruppundervisning för nybörjare i musikämnen är ett socialt sammanhang, men det är tyvärr sällan ”ett medium för estetiska uttryck, upplevelser och njutning”, utan kan vara direkt avskräckande för barn med musikalisk förmåga. Ett mantra på modet inom kulturskolor med mycket gruppundervisning är att man ska skapa ”upplevelsen av att det låter bra” vilket även nämns i utredningen (SOU2016:69, sida 176), snarare än att det *faktiskt* låter bra. Det är att underskatta barns musikaliska förståelse och ett uttryck för en förödande låg ambitionsnivå för utbildningen.

Vår välgrundade mening

Ett grundläggande pedagogiskt mål bör istället vara att skapa den starka självkänsla och stolthet som lyser om barn och unga som låter bra av egen kraft. Detta för att det skapar långsiktigt hållbar inre motivation och intresse hos eleven. Kulturskolan blir då samtidigt en relevant plats att söka sig till som gör god användning av offentliga skattemedel.

Förslag till lösning på frågan om ökad tillgänglighet med bevarad pedagogisk kvalitet

Vår syn på gruppundervisning som generell norm, är att det är helt fel väg att gå om man vill bevara en anständig kvalitet kunskaps- och resultatmässigt i alla ämnen. Detta sagt utifrån basala vetenskapliga fakta inom pedagogisk, psykologisk och psykosocial forskning och beprövad erfarenhet. I korthet är gruppundervisning i vissa ämnen, som till exempel dans och drama, av naturliga skäl nästan alltid *en förutsättning för det grundläggande konstnärliga lärandet* på olika nivåer. Och i andra ämnen, som i en stor del av den instrumentala undervisningen, är den absolut inte det, av lika naturliga skäl som vi återkommer till (se punkt 3, under rubriken:

”Gruppundervisning” versus ”En-till-en-undervisning” utifrån vetenskaplig och empirisk grund).

Vi menar att gruppundervisning, av primärt sociala skäl, har sitt berättigande i områden där de sociala behoven får anses väga tyngre än de estetiska, men att det inte ska vara en norm som ska tillämpas för alla barn överallt i hela Sverige.

För att inte ytterligare öka den kulturella segregeringen och negativa särbehandlingen av utsatta grupper i samhället bör det av likabehandlingsskäl inte ens vara norm i de mest socioekonomiskt utsatta områdena.

Vår välgrundade mening

Barns olika närmiljö kan ha betydelse för vilka undervisningsformer och ämnen som erbjuds på olika musik- och kulturskolor, men en valbarhet att gå i en-till-en-undervisning på instrument bör alltid ges till alla barn på lika villkor i hela landet, inte bara i rika kommuner. Det är ett rimligt nationellt mål på likvärdig och demokratisk grund.

De allra flesta barn och deras föräldrar, oavsett var de bor, söker sig till musik- och kulturskolor för att de vill få undervisning i ämnen som sätter just estetiska uttryck, upplevelser och njutning i första rummet. I många fall kräver det en-till-en-undervisning och i andra fall kräver det gruppundervisning. Det finns därför många, mycket goda skäl att erbjuda både grupp- och en-till-en-undervisning. Men det går inte att, som man gör i utredningen, dra alla ämnen över en kam när det handlar om så vitt skilda ämnen som violin, nycirkus, bild och form, klarinett, film, dans etc. Utredningens förslag att: ”Gruppundervisning bör utgöra normen i kulturskolan men de barn och unga som vill fördjupa sina kunskaper ska kunna erbjudas individuell undervisning.” (SOU2016:69, sida 256) är en orimlig utgångspunkt och framför allt till stor skada för många barn som av nämnda skäl kommer att exkluderas (alternativt vantrivas och kort därefter sluta) om all undervisning i första hand sker i grupp.

Det är mycket få nybörjarelever eller elevförälder som ifrågasätter en gällande gruppnorm när de kommer till kulturskolan. De litar på vår professionalitet. Man kan heller inte begära att dessa grupper ska ha den specialistkunskap som krävs för att förstå de olika alternativens konsekvenser för barnet.

Förslaget nedan är lagt utifrån kunskapen om att många av landets 290 kommuners ekonomi är ansträngda och kräver kostnadseffektiva lösningar. Vårt förslag rymmer många möjligheter till högkvalitativa lösningar som ger mer till fler utan några försämringar.

Förslag

Den ökade tillgängligheten som regeringen efterfrågar, och som alla önskar, sker på bästa sätt genom kraftigt ökade lärar- och lokalresurser till mer renodlade gruppämnen (drama/teater, bild, dans, film, m fl) som drastiskt kan öka tillgänglighet utan några negativa konsekvenser för grundutbildningens pedagogiska kvalitet jämfört med idag.

Vi välkomnar förstås även en utbyggnad av kulturskolans instrumentundervisning och andra helt nya ämnen. Men, oavsett ämne, måste den alltid ske utifrån djupa kunskaper om varje ämnes specifika förutsättningar och barns olika behov för att bli inkluderande. Vi menar därför att varje ämne i framtiden måste få sina specifika behov och förutsättningar tillgodosedda för att lyckas med vårt uppdrag på ett sätt som gagnar alla barn och unga utbildningsmässigt (även socialt utifrån olika barns behov och vilja), liksom hela samhället kulturpolitiskt. Det viktiga är att den verksamhet som finns håller hög pedagogisk och konstnärlig kvalitet i alla sina delar. Med vårt första förslag till ökad tillgänglighet blir det mer till fler med bibehållen kvalitet.

Vi jobbar hårt för att göra kulturskolans verksamhet betydligt mer synlig i samhället. Det finns flera mycket positiva effekter av dessa insatser och vi ser en stor potential i att kunna öka tillgängligheten markant på detta vis. Det får inte längre vara så, som det sägs i den norska undersökningen, att för 50 procent av icke-deltagare är kulturskolan ”rett och slet en godt bevarat hemmelighet” (SOU2016:69, sida 117). Vi lägger därför också följande förslag:

Förslag

Genom modern marknadsföring, uppsökande verksamhet och stora föreställningar för alla kommunens grundskoleelever i årskurs 2 och 3 ökas medvetenheten om kulturskolans verksamhet markant. I detta arbete skulle statliga bidrag göra stor nytta.

Ett förslag till omarbetning av det första nationella målet är att ta bort formuleringar som favoriserar en viss undervisningsform, förslagsvis:

Förslag till omformulering av mål

En kommunal kulturskola ska ge barn och unga möjlighet att lära, utöva och uppleva konstuttryck utifrån barns olika behov och varje ämnes specifika pedagogiska förutsättningar.

Punkt 2

En andra invändning finns mot det andra av de nationella målen:

”En kommunal kulturskola ska bedrivas på barns och ungas fria tid” (SOU2016:69, sida 203)

Grunden för detta nationella mål är att utredarna anser att man inte ska behöva försaka en undervisning till förmån för en annan (SOU2016:69, sida 166), vilket kan låta helt rimligt. Men i verkligheten kan det förhålla sig annorlunda. Det förekommer en mängd helt problemfri instrumentundervisning under skoltid på många grundskolor.

Det finns i denna fråga till synes paradoxala effekter i att få instrumentundervisning på t ex andra skolämnens tid. Professor Fredrik Ullén, Karolinska institutet, har i sin forskning (såsom redovisad av honom vid föreläsning under länsstudiedag för kulturskolelärare, hösten 2016) bland annat visat att barn som har utökad musikundervisning i skolan har lika bra skolresultat i de vanliga skolämnena som de som inte får utökad musikundervisning eller rentav bättre. Det kan finnas många förklaringar till att det förhåller sig så, men en möjlig förklaring ligger i att många av hjärnans olika delar stimuleras till samarbete och förstärks neurologiskt genom instrumentundervisning. Barn med utökad musikundervisning i skolan får med andra ord bättre kognitiv förmåga som hjälper dem att fungera effektivare i skolarbetet. Det är också denna oerhört komplexa neurologiska aktivering på flera plan som anses trimma hjärnan till en högre kognitiv förmåga att ta in och bearbeta information, vilket ofta är vad skolarbete handlar om. (Det är inte märkligare än att andra studier pekar på att barn och ungdomar som går i dramaundervisning får bättre social förmåga än barn som inte går i dramaundervisning.) Barn och ungdomar, liksom vuxna, blir helt enkelt bra på det som ges extra tid och tränas och ibland spiller effekterna över på andra närliggande områden. Att elever går ifrån 20 minuter från vanlig lektion för att ges instrumental lektion behöver med andra ord inte betyda sämre kunskaper eller skolresultat för instrumentelever, tvärtom.

Undervisning under skoltid är också en service av stor praktisk betydelse för både elever och föräldrar eftersom den frigör en mängd tid, ibland timmar, för de elever som bor på landsbygden (men även för stadsbarn i viss mån). Dessa elever får annars resa lång tid för att få undervisning på central ort på kvällstid. Det senare får många att sluta eller helt avstå från att delta i kulturskolans verksamhet. Elever med undervisning under skoltid kan istället ägna mer tid åt exempelvis läsläsning i lugn och ro. Instrumentundervisningen på skolor har också denna viktiga aspekt i åtanke. Sedan måste självklart hänsyn tas till att kulturskolans undervisning inte krockar med t ex ämnen som eleverna bara har en kort stund en gång i veckan, vilket uppnås genom en dialog med berörd elev och lärare när speltiderna läggs.

Av ovanstående skäl bör man helt låta bli att skriva nationella mål som förhindrar kulturskolors undervisning under skoldagen. Vi håller med utredarna om att positiva bieffekter av kulturskoleundervisning inte ska instrumentaliseras i andra syften än rent estetiska. Men vi anser inte heller att dessa positiva bieffekter ska förhindras genom nationella mål som sätter käppar i hjulet för barn och ungdomar som själva både vill spela ett instrument och fixa vardagspusslet.

Punkt 3

En tredje invändning gäller det tredje nationella målet:

”En kommunal kulturskola ska präglas av hög kvalitet och en konstnärlig och genremässig bredd med verksamhet inom tre eller flera uttryck” (SOU2016:69, sida 203)

I utredningens bedömning, som ligger till grund för målet, står det:

”I begreppet hög kvalitet ingår även att ha hög pedagogisk och konstnärlig kompetens så att undervisningen och den övriga verksamheten kan bedrivas på ett kvalificerat sätt som motsvarar och möter upp barns och ungas intressen och som leder till en förmåga att uttrycka sig konstnärligt.” (SOU2016:69, sida 178)

Det är bra formuleringar som tyvärr omöjliggörs med förslaget om gruppundervisning som norm. Här finns en tydlig målkonflikt mellan, å ena sidan, utredningens mål om gruppundervisning som norm för alla barn och, å andra sidan, utredningens mål om att möta varje barn utifrån dess förutsättningar, vilja och intressen på ett sätt som leder till förmåga att uttrycka sig konstnärligt. Det går inte ihop.

Att uttrycka sig konstnärligt, i grundbetydelsen förmedla känslor och tankar genom ett konstnärligt verk (eget eller andras) som på ett genuint sätt berör andra människor, kräver många år av personligt anpassad en-till-en-undervisning och interpretationsträning för att en elev ens ska komma i närheten av ett konstnärligt uttryck på sitt instrument.

Utredningen går, genom målet om gruppundervisning som norm, in och detaljstyr hur undervisningen i första hand ska bedrivas på alla kulturskolor i landet, vilket starkt motverkar flera av de andra nationella målen de själva satt upp (se målkonflikt ovan).

Skollagen, som grundskolan har som sin referensram, lyfter klokt nog istället fram lärarens autonomi och möjlighet att själv välja arbetsmetoder för att nå målen som satts upp. Detta förhållningssätt ger den palett av undervisningsformer och metoder som kan utgöra en flexibel grund för ett inkluderande arbete med hög måluppfyllelse.

Avgörande för att vi instrumentpedagoger ska kunna bedriva undervisning med hög kvalitet på ett kvalificerat sätt som ger hög måluppfyllelse är att vi ges rimliga förutsättningar att påverka undervisningssituationen.

Vår välgrundade mening

Fördjupning och konstnärlig uttrycksförmåga på musikinstrument kräver ett kontinuerligt pedagogiskt högkvalitativt arbete med personligt anpassad en-till-en-undervisning från vecka till vecka och år till år. Detta stöds av ledande modern forskning kring motivation, kreativitet och barns musikaliska utveckling (se belägg nedan).

Det fungerar inte, som utredningen föreslår, att ersätta detta med uteslutande gruppundervisning i nybörjarorkester eller tillfälliga insatser med statliga bidragsmedel till avancerade studier som ska ges först då instrumenteleven själv ber om det högre upp i ålder (SOU2016:69, sida 232).

Då är det oftast försent.

Aspekter på hög kvalitet och instrumentlärarutbildning/kompetensförsörjning

I utredningen finns en vilja att ordna kulturskolans framtida kompetensförsörjning inom instrumentämnen bland annat genom en anpassning av ämneslärarutbildningen, vilket vi menar är kontraproduktivt i förhållande till de mål som finns om hög kvalitet och kvalificerat arbete på kulturskolan. Utredningens syn är inte förankrad i den pedagogiska verkligheten, i exempelvis följande rader:

”Att kunna ge fördjupad undervisning för de mer avancerade eleverna som så önskar kräver en annan kompetens än att exempelvis arbeta med en nybörjargrupp. Detta betyder att olika typer av utbildningar är nödvändiga för att motsvara dessa olika behov.” (SOU2016:69, sida 243)

Det stämmer inte, och återigen bevisar verkligheten motsatsen. Flertalet instrumentlärare är idag specialister på sitt instrumentområde och är oftast högt utbildade instrument- och ensemblepedagoger och konstnärer/musiker med pedagogisk specialisering. Det fungerar alldeles utmärkt och är nödvändigt av skäl som förklaras nedan.

En musiklärare, med breda men jämförelsevis begränsade kunskaper och instrumentfärdigheter som håller sig till nybörjar- och mellanstadiet på en mängd instrument, kan omöjligt lägga grunden till mer fördjupade och avancerade studier. Kulturskolepedagoger måste i detta hänseende ha fullgod kompetens inom sitt instrumentområde för att vara ”förskole-, grundskole-, gymnasie- och högskolepedagoger” i en och samma person, för att kunna möta alla de nivåer som förekommer i kulturskolans undervisning. Det är en helt unik undervisningssituation i skolvärlden och specialistkunskap är nödvändig från början för att ge eleverna ett gediget hantverksskunnande som leder vidare. Det går inte jämföra detta med grundskolans stadiindelade och rätlinjiga arbetssätt inom teoretiska ämnen. Att lära sig spela instrumentalmusik handlar om att lära sig och införliva olika musiktraditioners och epokers olika idiom, förhållningssätt och finstämda skiftningar i uttryckssätt, det är att lära sig 100 språk och 1000 dialekter på samma instrument.

Exemplen är många på elever som får ”börja om” och ägna många frustrerande år åt att rätta till resultaten av felaktiga råd eller rent slarv, för att överhuvudtaget kunna komma vidare. Allt på grund av musikpedagoger som inte varit musiker nog att förstå det komplicerade detaljarbete som är nödvändigt i grundarbetet för att kunna nå fördjupade studier. Det senare kräver alltid ett gediget och hållbart grundarbete, som säkerställer en bra grundteknik och musikalisk kunskap. Detta måste sitta i ryggmärgen på elever långt innan mer avancerade övningar ens kommer ifråga. Det krävs personer med stor spelskicklighet och specialistkunskap och bra hand med barn och unga för att säkra tillgången på en hög konstnärlig kvalitet på kulturskolor i framtiden.

Förslag

För att säkerställa framtida pedagogisk och konstnärlig kvalitet inom musikområdet är vårt förslag att det är musikerutbildningen som i första hand borde anpassas till kulturskolepedagogutbildning, inte ämneslärarutbildningen som utredningen menar (SOU2016:69, sida 249). Bäst vore om det skedde ett konstnärligt inriktat spelprov i kombination med ett pedagogprov för att säkerställa lämplighet vid antagning. Båda sidor är lika viktiga.

Kulturskolan står inför stora pensionsavgångar. För att möta de kompetensbehov som kulturskolan har framöver är det oklokt att utgå från att anpassa ämneslärarutbildningen, med breda snarare än djupa instrumentkunskaper. Det vore att generellt sänka kompetensnivån på instrumentsidan med många steg på musik- och kulturskolorna och leda till ett förtyligande av utbildningen.

Tidigare fanns det en instrument- och ensemblelärarlinje (I/E) på musikhögskolorna som på ett utmärkt sätt kombinerade spelfärdighet med pedagogisk kompetens med tydlig inriktning mot kulturskoleverksamhet. Denna togs tyvärr bort för omkring 7 år sedan och kan därför inte ligga till grund för en ny utbildning nu. Men kunskapen kring utbildningens innehåll och organisation finns kvar och kan vara vägledande.

Arbetsmarknadsmässigt finns det fördelar med att musikerstudenter inkluderar en pedagogisk examen. Frilansande musiker likväl som anställda på kulturinstitutioner, får då en kulturskolepedagogisk examen som ökar deras arbetsfält och gör att de kan dela med sig av sina konstnärliga förmågor inom exempelvis kulturskolan.

”Gruppundervisning” versus ”En-till-en-undervisning” utifrån vetenskaplig och empirisk grund

Pedagogisk och inlärningspsykologisk bakgrund

Förutom att gruppundervisning exkluderar väldigt många (se avsnitt om introverta och högekänsliga barn ovan) så innebär instrumentundervisning i grupp också bland annat utvecklingshastigheten, och därmed spelförmågan, blir lidande i jämförelse med en-till-en-undervisning, vilket får avgörande betydelse för många elevers vilja och motivation att fortsätta.

Instrumentelever som slutat i gruppundervisning och får en-till-en-undervisning istället, vittnar om att de ”inte kom någonstans” eller att de ”bara fick sitta och vänta på andra” och ”inte fick hjälp” med det som eleven behövde för att utvecklas utifrån sina egna behov och intressen. Det är såklart svårt att uppnå mål om att möta varje barns behov i en situation som hela tiden kräver individens anpassning till gruppens nivå och utvecklingshastighet.

Empiriska observationer säger att nybörjare i grupp måste ha två till tre gånger längre tid på sig (beroende på gruppstorlek och gruppens sammansättning) för att uppnå samma nivå av musikalisk och spelteknisk färdighet som elever i en-till-en-undervisning. Det går mycket långsammare i grupp.

Förespråkare för gruppundervisning kan ibland undra vad brådskan är. Svaret är att undervisningsresultaten, både ur ett utbildningsmässigt och kulturpolitiskt perspektiv, inte håller en rimlig nivå, vilket får både elever och deras avgiftsbetalande föräldrar att tröttna efter en tid. På lite sikt blir skillnaderna mellan undervisningsformerna avgörande. Det som tar tre veckor att uppnå i en-till-en-undervisning tar sex till nio veckor i grupp och mer långsiktigt; det som tar tre år att uppnå i en-till-en-undervisning tar i gruppundervisning sex till nio år att uppnå (i de fall gruppnorm är standardlösning för all undervisning). Det är tid som, i de allra flesta fall, aldrig kan hämtas in.

Beprovdad erfarenhet säger också att ju fler deltagare det finns i gruppen desto högre och snabbare blir svinnet av elever. Det finns exempel på en kulturskola där 50 % av eleverna slutade inom ett år då varje grupp har haft 20 deltagare fördelat på två-tre lärare (med extra IT-stöd för

hemanvändning, som inte togs i bruk av eleverna i den utsträckning som det var tänkt). Denna verksamhet lades snabbt ner. Liknande gruppverksamhet med något färre deltagare (ca 15 per grupp) på två lärare har klokt nog lagts ner även hos oss. Fler fick mer, köerna kortades, men till priset av att väldigt många barn slutade av skäl vi visar på.

Vår välgrundade mening

Vår slutsats är att den pedagogiska och konstnärliga kompetensen hos läraren kan vara hur imponerande som helst, men om inte den pedagogiska situationen är anpassad till ämnets förutsättningar så är det inte möjligt att göra ett kvalificerat arbete (t ex uppnå höga mål om konstnärlig uttrycksförmåga hos elever eller att möta varje barns utifrån dess personliga nivå, erfarenhet och intressen). Kulturskolans relevans och förtroende i samhället kan därför snabbt undergrävas med en allmängiltig norm om gruppundervisning.

Psykologiska och pedagogiska belägg för en-till-en-undervisning

Det finns en uppsjö vetenskapliga belägg för att en-till-en-undervisning är avgörande för att göra ett kvalificerat arbete med hög konstnärlig kvalitet. Kulturskolan ska enligt utredningen ”vara ett medium för estetiska uttryck, upplevelser och njutning.” (SOU2016:69, sida 174). Det finns mycket väldokumenterad forskning kring hur detta uppnås, som är av stor betydelse i sammanhanget.

”Njutning uppstår i området mellan leda och ängslan, när utmaningarna precis motsvarar personens handlingsförmåga.”

Prof. Mihaly Csikszentmihalyi (ur Flow, Natur och kultur, 2003)

Det är många instrumental- och sångpedagogers metod att kontinuerligt hitta den för varje elev personligt anpassade utmaningen som ger eleven största möjliga upplevelse av Flow (det inspirerande tillståndet mellan leda, inför det man kan alltför väl, och ängslan, inför det man upplever som frustrerande). I området mellan leda och ängslan finns upplevelsen av Flow som ger den energi och *inre* motivation som gör att eleven utvecklas och känner den inspirerande glädje i sitt musicerande som får dem att fortsätta under många år.

Som kontrast kan nämnas att en undervisningssituation där både förmågan och utmaningen är låg (vilket beskriver situationen för många elever i t ex nybörjarorkester) uppstår likgiltighet och apati inför själva uppgiften (Csikszentmihalyi, 1990). Utredningen lyfter uteslutande fram undervisning i grupp och nybörjarorkester som ett förebildligt arbets sätt i kommuner. Utredningen sviker därmed också det konstnärliga utbildningsuppdrag vi har och det förtroende som föräldrar och barn gett oss.

Faktorer för Flow i undervisning är att det ges:

- möjlighet till djup koncentration, utan störningar från andra
- personlig och tydlig feedback
- tydliga och personligt anpassade utmaningar och mål

- förutsättningar som gör att resultatet av elevens insats är under egen kontroll

Gruppundervisning sätter av naturliga skäl upp hinder för samtliga Flow-faktorer och den inre motivation som Flow kan skapa. En-till-en-undervisning har däremot alla dessa faktorer som skapar hög kvalitet i undervisningen, konstnärligt och speltekniskt, och som inspirerar eleven. Och samtidigt har pedagogen hela tiden möjlighet att kontinuerligt ge en personligt anpassad progressionsnivå, vilket är av största betydelse för elevens fortsatta motivation och utveckling i instrumentundervisning.

I svensk-amerikanen Anders Ericssons forskning (2007, 2016) kring ”deliberate practice”, vilket kan översättas med ”målmedveten träning”, hittas också klara belägg för i princip samma faktorer som nämns är avgörande för Flow. En kort men bra sammanfattning av dessa finns i boken ”Tyst” av Susan Cain (2012):

”Målmedveten träning utövar man bäst på egen hand, av flera skäl. Den kräver stark koncentration, och andra människor kan göra en distraherad. Den kräver stark motivation, som ofta kommer inifrån. Men viktigast av allt är att målmedveten träning handlar om att jobba med den uppgift som representerar den största utmaningen för en själv personligen. Det är bara när man är ensam // som man kan gå direkt på det moment där man själv uppfattar att utmaningen ligger. Om man vill bli bättre på det man gör måste det vara man själv som styr förloppet. Tänk dig en grupp som tränar tillsammans – där styr man förloppet bara under en bråkdel av tiden.”

Likheterna med Flow-faktorerna är slående. Både Flow-pedagogik och målmedveten träning kan appliceras i en-till-en-undervisning, men inte i gruppundervisning. Det är intressant att konstatera att här har modern och världsledande forskning inom området för barns och ungas musikaliska inläring och utveckling kommit fram till samma slutsats som en mer än 500-årig pedagogisk instrumenttradition kommit fram till genom beprövad erfarenhet. Det finns ingen som helst motsättning i att vara en uppdaterad och modern pedagog och i att använda en-till-en-undervisning, tvärtom. Det är helt och hållet samma sak.

Vi håller självklart med utredningen om att det också finns en social dimension i vår verksamhet. Den uppstår automatiskt i allt från en-till-en-undervisning till orkestrar och ensembler, och är en förutsättning i många andra gruppämnen. Men vi ifrågasätter starkt utsagor i utredningen som på ett helt missvisande sätt och på mycket tvivelaktig grund tar avstånd från modern en-till-en-undervisning, en undervisningsform som borde återinföras på de skolor där den tagits bort för att inte exkludera många barn och unga som vill odla sin artistiska förmåga.

På modern vetenskaplig grund är en-till-en-undervisning utan konkurrens det som ger eleverna bäst förutsättningar för att uttrycka sig konstnärligt, vilket ingår i det nationella målet om hög kvalitet i kulturskolan (SOU2016:69, sida 178). Det är därför mer än förvånande att utredningen väljer att se en-till-en-undervisning som ett problem och något icke-önskvärt. Den allenarådande och onyanserade sociala agendan i utredningen finns bland annat i följande rader:

”Många kommuner är medvetna om betydelsen av att verksamheten har en social dimension som berikar lärandet och skänker motivation men ändå bedriver nära hälften av landets kulturskolor upp till 80 procent av undervisningen i form av individuell undervisning och på 20 procent av skolorna är andelen mellan 81 och 100 procent.” (SOU2016:69, sida 84)

Det betyder bara att det finns väldigt många kulturskolor som medvetet valt att arbeta med en-till-en-undervisning, utifrån vetenskaplig grund och välbeprövad erfarenhet.

Utredningen framför på minst sagt klen vetenskaplig grund (*en* redovisad hänvisning) följande mycket nedsättande åsikt:

”Pedagogisk forskning pekar på värdet av gruppundervisning när det gäller det estetiska området, inte minst inom musikområdet där den långa traditionen av enskild instrumentundervisning ifrågasätts allt mer. Enskild undervisning ses som alltför isolerad och traditionsbärande vilket riskerar att hämma pedagogisk utveckling och nytänkande.”
(SOU2016:69, sida 269)

Att bli ifrågasatt är en sak, att bli motbevisad en annan. Det är inga höga tankar om instrumentpedagoger som förs fram men framför allt är det rent nonsens. Att vara traditionsbärande har absolut inget med undervisningsformen att göra. I gruppundervisning med till exempel El Sistema som modell är klassisk orkestermusik helt allenaordande i undervisningen. Variation och nytänkande är betydligt större än så i en-till-en-undervisning. Med gruppundervisning som norm *riskerar* inte bara pedagogisk utveckling och nytänkande att hämmas. Det är ett faktum som det verkligen inte saknas belägg för. Följande uttalande i utredningen är i sammanhanget fascinerande i sin avsaknad av vetenskaplighet och uppdatering:

”Kulturrådet ansåg redan 1972 att kommunerna bedrev en alltför ensidig verksamhet med inriktning mot musikgenren med betoning på enskild färdighetsträning istället för gruppundervisning.” (SOU2016:69, sida 84)

Det tidsmärkta citatet, om vad som ansågs i början på 70-talet, är inte ett relevant påstående att föra fram för att driva igenom gruppundervisning som norm idag, nästan 50 år senare. Det har hänt en del sedan dess och idag vet vi bättre. Gruppundervisning, med starka rötter i det kollektivistiska 70-talet, är bakåtsträvande och en starkt föråldrad pedagogisk modell ur ett modernt pedagogiskt perspektiv. Det finns tusentals vuxna som idag vittnar om den för barns musikintresse helt ödeläggande blockflöjtsundervisningen som bedrevs i stora barngrupper på 70-talet. Inget ont om blockflöjten, men här finns det möjlighet att lära av pedagogiska misstag på nationell nivå och istället se till uppdaterad och samlad fakta kring mer funktionsdugliga lösningar.

Det måste sägas, utifrån en helt överväldigande kunskapsbas av modern forskning (pedagogisk, psykologisk, neurovetenskaplig och psykosocial forskning), att musik- och kulturskolor med individuell instrumentundervisning bara kan beskyllas för att ha gjort rätt väldigt, väldigt länge.

Av utrymmesskäl kan vi här bara ge ett axplock i den enorma mängd vetenskapliga belägg inom olika forskningsområden som ger sitt tydliga stöd för en-till-en-undervisning och som på instrumentsidan kan leda till en verkligt inkluderande kulturskola. Det tvärvetenskapliga perspektivet är här av största betydelse.

Vår välgrundade mening

För att nå mål som att ”bemöta varje barn utifrån dess specifika förutsättningar” (sida 165) och elevers konstnärliga uttrycksförmåga så behöver vi en palett av olika undervisningsformer inom verksamheten.

Ett sista belägg inom psykologiområdet är att bemästringsmål är mycket vanliga i allmänhet (Mischel; Plomin, 1999) och särskilt utmärkande för många barn som går på kulturskolan, inte minst i instrumentundervisning. Det är närmast en psykologisk förutsättning för att kunna klara av att lära sig spela ett instrument. Barn med bemästringsmål mår bra och trivs med att utvecklas i personligt anpassad takt i en-till-en-undervisning med klart målfokus (vad gäller uppgifter, konsertmedverkan, utbildningsmål mm). Bemästringsmål skapar också viktig inre motivation hos eleven samt stolthet och stark identitetskänsla. Här är det barns och ungas intresse och behov av kunskap och lust att lära sig ett konstnärligt ämne som står i centrum och utgör grunden för undervisningen. Det sociala samspel som uppstår kring det gemensamma mångåriga projektet att lära en elev att spela ett instrument i en-till-en-undervisning ska heller inte underskattas. Barn och unga stannar bara kvar i frivillig undervisning om det finns ett fungerande socialt samspel med en engagerad lärare, i detta avseende är gruppundervisning och en-till-en-undervisning helt lika.

Många av våra elever har ett ärligt och uppriktigt intresse och behov av att verkligen lära sig ett konstnärligt ämne ”på riktigt” i en-till-en-undervisning. Detta ifrågasätts av utredarna på ett mycket plump sätt:

”Det har varit påtagligt att kulturskolesektorn stödjer en utveckling mot ökad gruppundervisning. Detta kom fram bland annat under Kulturskolerådets rikskonferens i Luleå i uttryck som: ”Mer grupp! Utveckla pedagogiken, möt barnen på ett bättre sätt. Elever tackar nej på grund av enskild undervisning – de vill vara i grupp.” (SOU2016:69, sida 270)

Uttalandena är oss instrumentpedagoger helt främmande. Det är respektlösa uttalanden som gör undantag till regel och sådant måste bemötas med fakta, vilket vi också gör. Att det är hämtat från den föreliggande statliga utredningen om kulturskolan och tas till stöd för gruppundervisning är häpnadsväckande. Citaten följs direkt av ett exempel på en kulturskola där man *nyligen* (de vet med andra ord inget om de långsiktiga konsekvenserna ännu) systematiskt övergått till gruppundervisning för alla instrumentelever.

Barn slutar i klart högre utsträckning i gruppundervisning än i en-till-en-undervisning. De bakomliggande förklaringarna till detta finns att läsa i detta yttrande. Det är välkända fakta som borde ha presenterats av utredningen, utifrån ett brett kunskapsunderlag.

De lösryckta citaten ovan kan ses som ett troligt utslag av den flockmentalitet som mycket lätt kan skapa en sluten åsiktskammare vid olika konvent, men de säger ingenting om vi inte får veta vilken kontext de yttrats i och av vem.

Fakta i utredningen säger att nästan hälften av alla musik- och kulturskolor i dag *väljer att bedriva individuell undervisning till mellan 60 och 80 procent* (SOU2016:69, sida 269) och en femtedel väljer detsamma *till mellan 81 och 100 procent*. Det går inte ihop med den bild utredningen vill ge av att det finns påtagligt stöd för ökad gruppundervisning.

Alla kommunala kulturskolor är helt autonoma i sina val och beslut om i vilken utsträckning grupp- och en-till-en-undervisning ska bedrivas. Skulle siffror på skolor som har individuell undervisning till 50 procent också redovisats, så är det mer än sannolikt att det, inte bara är nästan hälften, utan rör sig om en klar majoritet av landets kulturskolor som i hög grad och av mycket goda skäl medvetet valt att ha kvar individuell undervisning i verksamheten.

Psykosociala belägg

Anledningar till att välja en-till-en-undervisning framför gruppundervisning i instrumentundervisning finns även i kända socialpsykologiska fenomen som påverkar både grupper och enskilda deltagares förmåga negativt.

Förespråkare för gruppundervisning framhåller att barn i gruppundervisning stöttar och motiverar varandra vid inlärningsprocessen i gruppundervisning och det är sant. Men det sker i en social inlärningsmiljö som, till skillnad från en-till-en-undervisning, har en mängd gruppdynamiska problem som är hindrande för elevernas utveckling. Dessa presenteras här nedan och ges en kort förklaring.

Social loafing (Karau & Williams, 1993 m fl):

Social loafing (övers. social lathet) är den allmänna tendensen att individer, barn som vuxna, anstränger sig mindre då de arbetar i grupp än när de arbetar själva. Detta beror på att i grupp kan inte den individuella insatsen värderas på samma sätt, t ex när alla spelar samtidigt i nybörjarorkester.

Delad tid

I utredningen framställs det som att det är bättre att ha längre lektion i grupp, exempelvis 60 minuter, än att ha 20 minuters enskild lektion, för att det är längre tid. Detta påstående motsägs av principen om delad tid som är ett känt pedagogiskt problem som uppkommer eftersom tid i grupp alltid är delad tid.

Tio elever i grupp, med 60 minuters lektion, får några minuters personligt anpassad undervisning, i bästa fall. Fördelningen ser i verkligheten förstås väldigt olika ut.

Det heller inte mänskligt möjligt att som instrumentlärare vara uppmärksam på varje gruppelevs arbete under hela lektionstiden, även om det är två-tre lärare som delar på ansvaret. Därför går utvecklingen också långsammare i grupp.

En-till-en-undervisningen, med full fokus på en elev i taget i 20 min, är betydligt mer generöst tidsmässigt per elev och på alla sätt en mer jämställd undervisningsform än gruppundervisning.

Produktionsblockering (Conolly, Routhieaux & Schneider, 1993)

Ett pedagogiskt problem i gruppundervisning är ”production blocking”, som uppstår av det faktum att bara en elev i taget kan prata och komma med synpunkter till läraren. För andra elever innebär det ofta en distraktion som ofta saknar relevans för dem själva och blockerar egen bearbetning av materialet. Resultatet blir att alla inte får just den hjälp de behöver och även här blir det en långsammare utveckling i gruppen som helhet.

Lärarens förväntningar (Blatchford, 1989)

Lärarens förväntningar på gruppen som helhet styr de individuella prestationerna. Elever i grupp gör inte mer än vad situationen/läraren kräver av dem, vilket innebär att många gruppelever underpresterar eftersom nivån anpassas till den genomsnittlige eleven, och inte till den

individuella förmågan. Det är oftast omöjligt att komma i närheten av en konstnärlig färdighetsnivå om elever genom hela sin grundutbildning måste anpassa sig till en grupps kollektiva nivå och förmåga, som antingen är för svår (frustrerande och stressande) för några eller för lätt (tråkigt och ointressant) för andra. Det är allmänt känt att många gruppelever slutar av båda anledningarna inom den frivilliga kulturskolan.

Effekten av blotta närvaron av andra, bedömningsoro och distraktion (Blascovich m fl, 1999; Zajonc, 1980; Huguet, Galvaing m fl, 1999)

Blotta närvaron av andra har i sig själv, utan att någon säger något, (som i exemplet med production blocking) en effekt som leder till ökat stresspåslag hos människor.

För många barn innebär gruppundervisning med andra instrumentelever en stress och bedömningsoro för att inte duga och/eller göra bort sig inför de andra eleverna.

Men blotta närvaron av andra elever innebär också ett stressande störningsmoment, en distraktion när man själv ska koncentrera sig.

I båda fallen är det mycket lättare för eleven att bara möta en lärare som i sin professionella roll har att skapa en trygg, tillitsfull och tillåtande atmosfär för barnet.

Social jämförelse (Social Comparison: Blanton, Gibbson & Kuyper, 1999; m fl)

Social jämförelse i gruppundervisning är ett fenomen som innebär att enskilda elever lär sig om sin egen förmåga genom jämförelse med andra. Det är en inre process hos eleven som ibland kan bedöma sin förmåga som mindre än andras. Detta påverkar elevens intresse negativt och engagemanget för att fortsätta i undervisning minskar. Den sociala jämförelseeffekten är en anledning till att elever i grupp slutar.

Belägg i den fysiska arbetsmiljön för instrumentpedagoger

Förutsättningar

Instrumentundervisning innebär i många fall att läraren med sina sinnen måste kunna uppfatta och uppmärksamma mycket små skiftningar som görs på elevens instrument, ofta med millimeterprecision. (Blåsinstrument och sånglärare måste också vara medvetna om vad som på detaljnivå händer inne i mun och svalg och kunna höra andningen hos varje elev för att kunna avgöra vad som behöver justeras.) Står pedagogen på lite längre avstånd framför en grupp som spelar samtidigt är det omöjligt att urskilja några detaljer alls. Instrument som kräver uttalad finmotorik är särskilt utsatta i denna sak.

Instrumentundervisning som ämne är en nyets konst framför andra i det att läraren måste kunna följa elevernas musicerande millisekund för millisekund för att kunna hjälpa eleven speltekniskt och konstnärligt, vilket kräver stark koncentration och fokusering på individnivå. Att hos barn och unga integrera ett instrument som en naturlig förlängning av deras egen kropp, känsla och tanke är det svåra instrumentpedagogiska uppdrag vi har.

I nybörjargrupp blir det i princip omöjligt då det drar iväg åt alla håll samtidigt och på olika sätt för olika elever (olika tempo, intonation, frasering, toner, klang mm). Detta innebär ofta att störningarna blir för stora för att lärare och elever ska kunna hinna med allt som behöver justeras i gruppen. Därför är det *helt avgörande för ett kvalificerat arbete att grunden läggs i en-till-en-*

undervisning, för att rimlig styrfart och utveckling ska kunna hålla elevernas intresse vid liv långsiktigt och utifrån varje barns intresse och förmåga.

Utredningen är av helt annan åsikt, och menar att det går lika bra att helt hoppa över grundläggande en-till-en-undervisning. Innehållsmässigt är nedanstående citat som att tro att man kan åka till månen i en Volvo Amazon, om liknelsen tillåts:

”Förebildliga kommuner är exempelvis Linköping, Nykvarn och Västerås. I dessa exempel är en gemensam nämnare att orkestern står i fokus i stället för enskild instrumentalundervisning. Att introducera ensemblespel för nybörjare i stället för att invänta att eleven ska uppnå en viss skicklighet liksom att tillämpa gruppundervisning i form av orkesterspel, kan erbjuda en social gemenskap liksom en upplevelse av att det låter bra.” (SOU2016:16, sida 176)

Lägg märke till ordvalet ”...upplevelse av att det låter bra”. Eleverna ges inte förutsättningar för att låta bra på egen hand, när eleven t ex sitter hemma själv och övar, utan vuxna musiker/musiklärare och andra pedagogiska hjälpmedel i ryggen, och då tröttnar många, både barn och föräldrar. Utredningens exempel är överhuvudtaget inte jämförbara med en-till-en-undervisning som stärker barns självkänsla, stolthet och motivationskraft på ett helt annat sätt, bland annat av de vetenskapligt belagda och erfarenhetsbaserade skäl vi visat på.

Vi har sedan några år brasslek för unga barn, men det är en *kortvarig* plattform för rekrytering till instrument som inte alla barn annars möter. Brasselever är för övrigt de minst introverta instrumenteleverna som grupp (Kemp 1981, 1996), vilket gör undervisningen lättare men inte oproblematiserad av skäl som vi redovisat. Det övergripande målet är att barnen snabbt ska anmäla sig till instrumentens ordinarie undervisning där det ofta saknas kö.

Utredningen menar att det inte är nödvändigt med en-till-en-undervisning utan att man kan ha *uteslutande* orkesterundervisning utan någon individuell förberedelse eller undervisning. Allt går förstås att göra, men alternativet som tillämpas är att lägga ribban väldigt, väldigt lågt med avgörande långsiktiga konsekvenser för både konstnärlig och spelmässig utveckling, och därmed elevernas intresse. Se avsnitt ovan om likgiltighet och apati (Csikszentmihalyi, 1990).

Avslutande kommentar kring hög kvalitet och förslag till omformulering av mål

Utifrån den vetenskapliga grund och erfarenhetsbaserade kunskap som vi här har presenterat föreslår vi följande förslag till omformulering:

Förslag till omformulering av mål

”En kommunal kulturskola ska präglas av hög kvalitet och därför erbjuda barn och unga undervisning som vilar på likvärdig och vetenskaplig grund, samt en konstnärlig och genremässig bredd med verksamhet inom tre eller flera uttryck.”

Punkt 4

En fjärde och sista invändning finns mot det fjärde nationella målet:

”En kommunal kulturskola ska tillämpa en pedagogik som utgår från barnets egna erfarenheter och intressen” (SOU2016:69, sida 203)

Målformulering rymmer en enorm pedagogisk komplexitet. Det kan tyckas vara en självklarhet, och i det pedagogiska arbetet är det närmast en skyldighet att på en mängd nivåer utgå från barnets erfarenheter och intressen. Men det finns också andra viktiga aspekter som helt förbises. Vi menar att utredningens slutsatser är oreflekterade kring frågan vad som egentligen skapar och styr barns erfarenheter och intressen idag.

Många av förslagen och ovanstående nationella mål är till stark förmån för vuxenvärldens mest kommersiella och ekonomiska intressen, där kortsiktiga och populistiska värderingar på ett skrämmande sätt redan styr barns tankevärld och intressen idag genom massiv påverkan i olika medier. Detta ska kulturskolan anpassas till, menar utredarna.

Vår välgrundade mening

Det är inte att sätta barns och ungas bästa i främsta rummet att oemotsagt och utan alternativ låta barn och unga bli en bricka i ett alltmer kommersiellt styrt utbudsspel, som drivs av helt ohämmade krafter. Här har kulturskolan en viktig roll att fylla för att träna barn i det fria valet och den fria tanken genom att tidigt låta dem veta att det finns alternativ som har ett stort egenvärde bortom de rent kommersiella.

Alla kulturella yttringar, samtida likväl som traditionella, måste ha rätt att få förutsättningar att finnas inom ramen för kulturskolan och härigenom även i ett kultur- och traditionsbärande avseende vara inkluderande.

I utredningen står att kulturskolan måste ”kunna svara upp mot ändringar i efterfrågan på relativt kort varsel” (SOU2016:69, sida 168). Och det ska uppnås genom försämrade anställningsvillkor med korttidsanställningar som står som förslag. Att vrida sig integritetslöst och ängsligt som vindflöjlar för varje kommersiellt gångbar vindpust istället för att ta ställning för konstnärligt och kulturellt långsiktiga värden har konsekvenser. Vad som händer med långsiktig pedagogisk utveckling, kvalitet och kontinuitet i undervisningen behöver inte ens nämnas.

Förslagen om försämrade anställningsvillkor försvårar också möjligheten att attrahera unga till att söka den föreslagna nya högskoleutbildningen inom området. Korttidsanställningar hjälper inte heller till att i framtiden hitta kompetent personal till verksamheten. Det är svårt nog som det är.

Vi vill att det fortsatt ska finnas en mångfald i kulturskolornas verksamhet eftersom det är grundläggande för ett fruktbart och blommande kulturliv nu och i framtiden. Mångfald förhindrar enfald. Mångfald krävs för att det stärker och utvecklar samhället i stort men även för att det stärker och berikar dess enskilda invånare hela livet, inte bara då de är barn utan genom

hela livet.

Tyvärr innebär utredningen i denna viktiga fråga ett stort steg i fel riktning då avgörande bedömningar och mål i betänkandet förhindrar förutsättningar som är nödvändiga för att bevara och utveckla ett mångfaldigt kulturliv.

Vi vänder oss därför starkt emot utredarnas livssyn, som inte vill se eller ta ansvar för de självklara kopplingar som finns mellan en människas olika livsstadier. Utredarna skriver bland annat:

”Utredningen menar att undervisa barn och unga i konst och kultur i syfte att de som vuxna ska kunna delta i samhällets kulturliv är en alltför snäv syn på demokrati. Att förstå utbildning som något som endast förbereder för ett demokratiskt deltagande i framtiden kan inte ses som en utbildning på demokratisk grund.” (SOU2016:69, sida 166)

Det är det ingen som gör. Synen att det finns en skarp skiljelinje mellan vad vuxna och barn uppskattar i konst och kultur är stelbent och byråkratisk och framför allt osann. Vi förstår inte varför barn och vuxna inte skulle kunna dela uppskattning och glädje inför en mängd konst och kultur, både som utövare och mottagare. Det gäller förstås inte alltid men inte heller alla vuxna gillar alltid samma konst och kultur.

Ett liv bör ses som en helhet och utvecklingsprocess snarare än indelat i barndom, ungdom, unga vuxna, medelålders och äldre. Livet är alltid ett kontinuum mellan födsel och död, inte separata delar oberoende av varandra. Utredarna har tyvärr i sina bedömningar utgått från en uppstyckad livssyn, och vill ogärna se kopplingar mellan olika stadier.

Ur ett mycket grundläggande humanistiskt perspektiv måste alla utvecklingsstadier i en människas liv anses lika viktiga att ta hänsyn till i all pedagogisk verksamhet. ”Att lära för livet” är ett välkänt ordspråk som ger uttryck för denna hållning.

Vi undervisar med andra ord inte bara ett barn när vi undervisar utan samtidigt en framtida ungdom, ung vuxen och alla andra senare livsstadier. Steg för steg förbereder vi dem och ger dem medel som, naturligtvis anpassas till elevstadiet, men samtidigt har hela elevens liv i åtanke, annars är det att överge eleverna som hela människor. Detta förstår barn.

Det har redan nämnts att svenskt musikliv, i synnerhet smalare musikgenrer, har problem som innebär att man måste anställa musiker från utlandet för att utbildningsnivån blivit för låg på svenska kollegor med svensk utbildning (vanligen svensk musik- och kulturskola, estetiskt gymnasieprogram/folkhögskola och musikhögskola). Det behöver inte betyda att man i andra länder arbetar utan hänsyn till barns intressen utan faktiskt att man tar *mer* hänsyn till barns många *olika* behov (inte bara de sociala som vi vet kan variera kraftigt), och personlighet på ett sätt som stärker och utvecklar deras identitet och självkänsla. Detta förhållningssätt svarar bättre mot barnkonventionen som säger att beslutsfattare alltid ska sätta barnets bästa i främsta rummet vid alla beslut som rör barn, bättre i bemärkelsen än att trycka in alla barn i gruppundervisning oavsett ämne och barns olika behov och intressen.

Förslag till omformulering av mål

En kommunal kulturskola ska tillämpa en pedagogik som utgår från barnets egna erfarenheter och både långsiktiga och kortsiktiga intressen för att ge barn och unga möjlighet till konstnärlig mognad och utveckling genom hela livet.

Slutord

Vi pedagoger hoppas på en framtid med en svensk musik- och kulturskola där den konstnärliga utbildningen för barn och unga ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och alla människors lika värde. Alla barn och unga ska därför också ha rätt till likvärdig utbildning som är oberoende av var man bor och socioekonomiska förhållanden. Kort sagt en verkligt inkluderande kulturskola där det normala är att utgå från barns naturliga olikhet och se det som något positivt.

Det är tyvärr inte vad vi ser i utredningens förslag och mål. Det är istället bilden av en starkt exkluderande och segregerad kulturskola, byggd på ovetenskaplig och oetisk grund. Utredningens förslag är i delar närmast att likna vid ett gigantiskt socialt experiment med förutsägbara negativa konsekvenser för många tiotusentals barn och unga, för konstnärlig utbildning på alla plan och för svenskt kulturliv som helhet. En första nationell utredning av svensk musik- och kulturskola hade tjänat på ett betydligt mer objektiva och nyanserat förhållningssätt med utgångspunkt från:

- barns *olika* behov och *olika* personlighet och *olika* miljö för att inte bli exkluderande,
- de specifika pedagogiska förutsättningar som finns för varje ämne och som är helt avgörande för att nå pedagogisk kvalitet i alla ämnen,
- ansvarstagande och realistiska förslag på lösningar på de kulturpolitiska och utbildningsmässiga problemen med mycket klara kopplingar till kulturskolan,
- och sist, men inte minst, ett vetenskapligt förhållningssätt inför olika undervisningsmetoder

Barn och unga är en svag grupp i samhället, en grupp som vi dagligen arbetar med och som ofta saknar egen röst i offentliga sammanhang. De behöver all hjälp med att få sin rätt till konst och kultur och eget skapande tillgodosedd på ett sätt som ger dem värdefulla nycklar till framtidens kultur.

Det är vår innerliga förhoppning att vårt arbete inte ska raderas genom påverkan av krafter som vill skapa billigast möjliga lösning för alla barn och unga. Det vore katastrof för ett helt kulturland.

Vi hoppas naturligtvis på att det ska finnas någon som vill förstå det vi här vill förmedla i form av starka vetenskapliga belägg och välgrundade förslag till ökad tillgänglighet och kvalitativa lösningar för konstnärlig utbildning i alla dess former, för barn och unga.^[1]
Mer kan vi inte göra.^[1]^[SEP]

Vänligen,

Lärarkollegiet, Kulturskolan Varberg

Referenslitteratur:

Aron, Elaine N.: *The Highly Sensitive Person*.

HarperCollins Publishers 1996

Aronson, Elliot/ Wilson, Timothy D./ Akert, Robin M.: *Social Psychology*.

Pearson Education 2002

Cain, Susan: *Tyst – de introvertas betydelse i ett samhälle där alla hörs och syns*.

Natur och Kultur 2012

Galotti, Kathleen M.: *Cognitive Psychology in and out of the Laboratory*.

Wadsworth Publishing Company 1999

Mischel, Walter: *Introduction to personality*.

John Wiley & Sons 1998

Parncutt, Richard/McPherson, Gary E.: *The Science and Psychology of Music Performance – creative strategies for teaching and learning*.

Oxford University Press 2002

Passer, Michael W. & Smith, Ronald E.: *Psychology: Frontiers and Applications*.

McGraw-Hill 2001

Salmon, Paul G. & Meyer, Robert G.: *Notes from the Green Room: coping with Stress and Anxiety in Musical Performance*.

Jossey-Bass Publishers 1998

Ärendets gång: I detta ärende har lärarkollegiet, Varbergs kulturskola, beslutet om sammanställning av ett remissvar. En remissgrupp om tre personer utsågs av lärarkollegiet att vara föredragande i ärendet. I den slutliga handläggningen har samtliga lärarkollegor delgivits innehållet i detta dokument, samt getts möjligheter att inkomma med synpunkter. Omröstning har därefter skett där lärarkollegiet med majoritet gav sitt godkännande av remissyttrandet.